

УКРАЇНСЬКА ЕКОНОМІКА ПІД ЧАС ВОЄННОЇ АГРЕСІЇ РФ І В ПЕРІОД ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

UKRAINIAN ECONOMY DURING THE MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION AND IN THE PERIOD OF POST-WAR RECONSTRUCTION

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.003>

УДК 316.4-021.4:338.246.8(477)

JEL: O33, I31

В.М. ГЕЄЦЬ, д-р екон. наук, проф., академік НАН України,
заслужений діяч науки і техніки України,
головний редактор журналу «Економіка України»,
директор ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
вул. Панаса Мирного, 26, 01011, Київ, Україна
e-mail: gvm@ief.org.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2895-6114>

ДО ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ЯКОСТІ В ПОВОЄННІЙ УКРАЇНІ

Викладено основні постулати теорії соціальної якості з урахуванням уже здійснених розробок на цю тему в Україні. Наведено результати практичної взаємопов'язаності складових політики соціальної якості, охарактеризовано можливості її використання як основи суспільного договору між населенням, державою і бізнесом у перші повоєнні роки.

Ключові слова: державна політика; соціальна якість; рівність; довіра; суспільні виміри; відновлення економіки; архітектура; фактори; механізми; виклики.

Війна в Україні, спричинена російською воєнною агресією, принесла більш як трьом поколінням людей безпрецедентні за останні майже 80 років втрати в усіх сферах життя. Мільйони українців стали біженцями, а десятки тисяч загинули якщо не на полі бою, то під завалами будинків й просто на вулицях від бомб. Для більшості населення погіршилися матеріальні умови життя. Продуктивна діяльність або була

Ц и т у в а н н я: Геєць В.М. До питання теорії і практики політики соціальної якості в повоєнній Україні. *Економіка України*. 2023. № 4. С. 03—22. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.04.003>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

втрачена взагалі, або перестала задовольняти потреби звичного способу життя. Зросла заборгованість. Діти вимушені вчитися з обмеженнями в спілкуванні. Соціальні взаємодії змінили характер з мирного способу життя на спосіб у середовищі, де проблеми економічної і фізичної безпеки стали першочерговими. На значній частині території порушено природне і життєве середовище. Вимушені військовий стан і комендантська година, запроваджені на території країни, змінили систему управління й обмежили основні права і свободи. Усі ці зміни позначилися на рівні життя як людини, тобто є характерними ознаками якості життя на мікрорівні, так і всього соціуму, тобто на макрорівні, оскільки оцінюють суспільні процеси, пов'язані з соціальними відносинами, соціальною взаємодією і ступенем інтегрованості населення в суспільстві, де повинні бути умови для можливостей його самореалізації. Завдяки останній можна не тільки зберігати, а й підвищувати рівень і якість життя, особистий потенціал кожного, який в умовах війни, на жаль, масово втрачається. У цілому все це сформувало безпрецедентний виклик у всіх сферах життєдіяльності українського суспільства. Відповідно, перед державою та її інститутами постають завдання соціо-економічного і соціогуманітарного відновлення й забезпечення на цій основі розвитку людського потенціалу.

Засади відповідних процесів мають розпочати формуватися, коли війна ще йде, щоб мінімізувати втрати часу на їх підготовку після досягнення миру. Основоположною базою таких процесів в умовах наявності Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі — Угода) є підходи, зокрема, соціальної політики ЄС, які, як відомо, ґрунтуються на засадах соціального миру і відповідного вирівнювання справедливості й добробуту, а їх інтегральною основою в європейській практиці є концепція соціальної якості, що формується на європейському континенті з кінця 1990-х років [1] і ґрунтується на Амстердамській декларації соціальної якості 1997 р. У цій декларації зафіксовано необхідні умови, дотримання яких орієнтоване на забезпечення на макрорівні соціальної якості як її відповідної політики у вигляді механізму, що інкорпорується в державну політику країн — учасниць ЄС. В Україні в умовах, що склалися, **концепція політики соціальної якості**, що реалізується в ЄС як інструментарій, який має своєрідну систему індикаторів виміру соціального розвитку і застосовується в державному управлінні, згідно з Угодою і з огляду на наше майбутнє членство в ЄС, має стати **однією з першочергових складових політики відновлення реконструкції української економіки в повоєнний час**.

Отже, **мета статті** — розкрити зміст теорії і практики політики соціальної якості з урахуванням національних досліджень і обґрунтувати доцільність її використання як механізму досягнення соціального миру, справедливості й добробуту.

У повоєнній Україні перед країною в цілому і державою зокрема постануть завдання соціоекономічного і соціогуманітарного відновлення, забезпечення на цій основі розвитку людського потенціалу і соціокультурних компонент добробуту, в тому числі й на засадах використання теорії соціальної якості (Social Quality Theory — SQT) і підходів соціальної якості (Social Quality Approaches — SQA) як прикладного інструментарію їх застосування в державному управлінні. Для цього в Україні вже сформовано певні підстави, оскільки інтерес академічного світу до обох тем висловлювався ще у 2015 р., що дістало практичну реалізацію, зокрема, у вигляді укладеної угоди між Інститутом економіки та прогнозування НАН України і Міжнародною асоціацією соціальної якості (International Association on Social Quality — IASQ) як відповіді на необхідність розробки нових орієнтирів для бажаних перетворень у світлі глобальних викликів [2]. У результаті дії даної угоди сформовано міжнародний спільний дослідницький проєкт «Україна», який розпочав роботу під керівництвом IASQ у 2016 р. На даний момент реалізовано три дослідження: Аналітичний огляд соціально-економічної ситуації в Україні¹, Дослідницькі пропозиції від імені інтернет-групи², Пропозиції 2018 р. щодо інструментарію впровадження європейського підходу до соціальної якості [3].

Українськими дослідженнями і численними пропозиціями з боку Асоціації міжнародної якості вже створено підґрунтя для застосування теорії та підходів соціальної якості в Україні. Завдяки українському внеску цей робочий документ був пов'язаний з проблемою забезпечення сталості й розвитку в економічному сенсі. Це цілком логічно, оскільки зміна клімату, глобальні форми забруднення і зменшення біорізноманіття підривають соціальну якість сучасних повсякденних обставин, особливо з урахуванням масштабних воєнних дій в Україні, у результаті яких РФ знищила величезну кількість міст, сіл, інфраструктуру і створила загрози для частини атомних електростанцій, що в цілому є драматичним.

Війна, формуючи низку економічних і соціально-політичних викликів, також ускладнює виконання Україною вимог для членства в ЄС. На сьогодні Україна просунулася в досягненні стабільності інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, права і свободи людини,

¹ Heyets V.M. 2016/a. Letter to Laurent J.G. van der Maesen concerning studies on behalf of the international joint-research project. Kyiv, IEP/NASU, 13 May. Furthermore: IEP/NASU of Ukraine. 2016. Analytical Review: the SocioEconomic Situation in Ukraine. Kyiv, Institute for Economics and Forecasting/NASU, August. 16.

² Heyets V.M. et al. 2016/b. Letter to Laurent J.G. van der Maesen concerning studies on behalf of the international joint-research project. Kyiv, IEP/NASU, 14 July. And further: IEP/NASU of Ukraine. 2016. Research Proposals for the preparation of joint research project between the Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine and IASQ and other academic structures. Kyiv, IEP/NASU, 4 August.

повагу і захист меншин. Водночас структурні реформи з подолання корупції, зменшення державного втручання і впливу олігархів, зміцнення прав приватної власності й підвищення гнучкості ринку праці потребують подальшої реорганізації з урахуванням так званої « нової нормальності », що настане в повоєнній економіці й буде здатна гарантувати поліпшення соціальних умов життєдіяльності й прискорювати соціальний прогрес. Ми виходимо з того, що на сучасному етапі превалювати повинні соціоекономічні підходи з використанням управлінського інструментарію політики соціальної якості, характерної макроекономічному підходу. На цьому рівні він передбачає, що діяльність економічних агентів має характеризуватись як їх раціональними мотивами, що орієнтують на отримання прибутку, так і множиною нескінченних факторів, що відображають сутнісний вибір, пов'язаний з ціннісним існуванням і окремою особистістю, і країни в цілому. Отже, у повоєнний час можливим буде досягнення смітівського розуміння в збігу оцінок діючої особи з почуттями стороннього спостерігача, тобто досягнення і збереження стабільності існування й розвитку в повоєнний час, коли в більшості населення спрацьовуватиме почуття, пов'язане з « бажанням суспільного блага » [4, с. 190]. У свою чергу, це бажання мотивує особистість до захисту цілісності суспільства і країни значно ширше і глибше, ніж бажання реалізувати раціональний інтерес, тобто поєднується економічне і соціальне.

Вченими [5] викладено теоретичні засади й окреслено основні структурні компоненти політики соціальної якості, реалізація якої спрямована на подолання економічного і соціального, політичного і екологічного. Серед них відзначимо такі:

- концептуальні засади, що лежать у основі онтологічного підходу SQT, як представлено в праці про соціальну якість [6];
- аналітичні засади, що стосуються епістемологічного предмета SQA, як представлено в праці [1], засновані на перших концептуальних поняттях SQT, сформульованих у праці про соціальну якість [7];
- процедурні засади, що стосуються емпіричного предмета SQT/SQA, як представлено в Робочому документі 17 [5].

Усі названі структурні елементи розглянуто в системі чотирьох вимірів суспільного життя (IASQ 2019): соціально-політичному/правовому; соціально-економічному/фінансовому; соціокультурному/соціетальному; соціально-екологічному. Вперше процесуальну основу до всіх вимірів довоєнних суспільних обставин в Україні застосувала Зузана Новакова [8]. Нами ж обрано і сконцентровано дослідження в соціально-політичному/правовому вимірі як відправній точці для оцінювання впливу його процесів на інші три виміри в Україні [3]. Дані дослідження надали можливість для подальшого вивчення поточних повсякденних чинників і детермінант соціальної якості в країнах Східної Європи: Польщі, Угорщині, Україні, Словаччині та Чехії. Результа-

ти цих досліджень опубліковано в тематичному випуску міжнародного Journal of Social Quality про країни Центральної та Східної Європи [5]. Серед названих п'яти держав — членів Європейського Союзу і колишнім ЄС-15 виявлено важливі відмінності, що стосуються питань верховенства права та корупції під час витрачання субсидій ЄС, виразні соціокультурні відмінності між міськими і сільськими районами в країнах ЦСЄ і ряд інших. На їх основі сформульовано пропозиції щодо створення «Обсерваторії соціальної якості в країнах ЦСЄ», метою діяльності якої має стати на основі отриманої відповідної інформації діалог про наслідки нещодавніх соціальних перетворень у країнах ЦСЄ, а також нормативна орієнтація на цінності колишнього ЄС-15 і забезпечення гармонійного соціального балансу [9]. Достатньо актуальним завданням для України, на нашу думку, є оцінка цих аспектів з урахуванням наслідків воєнних дій на території України, масштабних руйнувань і втрат у соціальній якості життя більшої частини населення. І, як зазначив у своїй заяві голова Міжнародної асоціації соціальної якості Алан Вокер, саме політика соціальної якості «...може стати одним з крихітних маячків надії, необхідних для того, щоб допомогти зберегти мужність серед темряви» [10].

У цілому перспективи забезпечення гармонійного соціального балансу, за якого зростатимуть добробут, можливості й потенціал окремої особистості та всього суспільства, тобто збігатимуться особисті та суспільні інтереси, що буде вищим проявом соціального. Власне, у такому разі існують можливості для подолання первісно розімкненого простору існування особистості завдяки дослідженням про зв'язок природничих і гуманітарних наук, у яких увагу акцентовано на онтологічних аспектах «соціального» як на суттєвій відправній точці, починаючи з якої долаються індивідуалістично-утилітарні мотиви. І це стане можливим завдяки реалізації політики соціальної якості, яка, дотримуючись принципів соціальної справедливості, «солідарності», «людської гідності», «рівноцінності», «екологічної збалансованості» — особливо в повоєнних умовах реконструювання розвитку, — дасть можливість підвищити якість соціального. В умовах ринку особистість нібито підпорядкована у своїй поведінці виключно отриманню прибутку і задоволенню власного інтересу. В системі ж соціальної якості настанови суттєво відрізняються від такого підходу, оскільки орієнтовані на якість життя, можливості й розвиток людини, соціальний розвиток, соціальний капітал, екологічну і фізичну безпеку людини, соціальну гармонію. Результати цього порівняння вже опубліковані в робочому документі³. Завдяки роботі

³ Maesen L. van der, Walker A. Explorative comparison of quality of life, social capital, human security, capability theory and social harmony with some principles of the social quality approach. *Working paper 3b*. November 2009. URL: <https://socialquality.org/wp-content/uploads/Working-Paper-3b-Van-der-Maesen-and-Walker.pdf>

IASQ до 2021 р. і обговоренню вчених Міжнародного університету прикладних наук у Німеччині очікується нове дослідження, спрямоване на обґрунтування відмінностей порівняно з усіма іншими підходами. Теоретичний контекст цієї конфігурації розроблятиметься й далі⁴.

Ще на початку 1990-х років, коли лише закладався фундамент політики соціальної якості, уся соціальна політика Європейського Союзу була підпорядкована економічній політиці й політикам [7]. У тематичному номері про поточну ситуацію в країнах Центральної та Східної Європи пояснюється, що розширення ЄС–15 у 2000-х роках з логічних причин продемонструвало відсутність узгодженого і послідовного західноєвропейського соціально-політичного/правового, соціально-економічного/фінансового, соціокультурного/добробуту і соціально-екологічного/екологічного підходів. Крім того, редактори посилаються на:

1) відсутність комунікативного консенсусу щодо таких концепцій, як лібералізм, неолібералізм, модель соціальної Європи, демократія, існуючий неявний капіталізм;

2) відсутність консенсусу щодо схожості й відмінностей між старими державами-членами і країнами ЦСЄ;

3) відсутність прийнятої загальної аналітичної основи для розуміння першого і другого та їх зв'язку [11].

Тим не менш, у той час ЄС вимагав від східноєвропейських країн-вступників прийняти Порядок денний Світового банку, щоб адаптуватися до фактично імпліцитної домінуючої неоліберальної орієнтації перших держав — членів ЄС. Жужа Ферге ретельно проаналізувала звіти про вступ, які обґрунтовували цей висновок [12].

Пізніше це підтвердив Габор Юхас, який на основі емпіричних досліджень у країнах ЦСЄ дійшов висновку, що зосередженість ЄС на використанні ідеологемі функціонування й розвитку ринкової економіки, яка домінувала в той час і яку означені країни мали запровадити, «...сприяла масовому зростанню нерівності в регіоні. Реформи соціального забезпечення обмежили солідарність у пенсійній і медичній системах...» [13, р. 104]. Економічний спад, що супроводжував процес трансформації, не дозволив більшості урядів збільшити соціальні витрати. Соціальний і громадянський діалог розпочався відразу після зміни режиму в усіх країнах, але він не був таким складним, як після розширення ЄС на схід.

На шляху формування ринкової економіки не оминув цей процес і Україну. За 30 років трансформацій економіка України так і не досягла рівня ВВП 1990 р. Динаміка середніх доходів за паритетом купівельної спроможності 2021 р. свідчить про їх суттєве скорочення в цілому за період 1965—2021 рр. і про особливо стрімке падіння з 1990 р. (рис. 1).

⁴ Зокрема, у статті Лорана ван дер Маєсона «Global and regional challenges and the need for a well-founded concept of “the social”», публікація якої очікується у 2023 р. в Нью-Йорку.

Рис. 1. Динаміка національного доходу в розрахунку на душу населення України за паритетом купівельної спроможності, євро
Джерело: побудовано автором за: World Inequality Database. URL: <https://wid.world/country/ukraine/>

Війна в Україні поглибила довоєнні проблеми в економіці: у 2022 р. падіння ВВП склало, за попередніми оцінками, більш як 29,0 %; Україна також стикається з безпрецедентними гуманітарними викликами. З огляду на це, однозначно потрібен не ізольований соціально-економічний/фінансовий підхід до відновлення України, а **одночасні процеси і в інших трьох вимірах соціальної якості**, з метою визначення якості результатів економічної політики і політики в цілому.

Пошук «вікон можливостей» слід розпочинати якомога раніше, ще під час війни; їх використання сприятиме відродженню інституцій, ринків і підприємств, реконструкції інфраструктури, відновленню довіри і адекватних очікувань до державних інститутів. Взаємодія держави, бізнесу та інститутів громадянського суспільства в умовах соціо-економічного відродження повоєнної України має будуватися, зокрема, і на принципах SQT і бути результатом продуктивних і репродуктивних взаємозв'язків людей, конкретизованих у структурах, практиках і конвенціях [5].

У червні 2022 р. Україна прийнята як держава — кандидат на членство в Європейському Союзі (ЄС 2022). Це незаперечно завдяки дуже впевненим і гідним подиву зусиллям українців захистити державний суверенітет і європейські цінності, які функціонують як базові стовпи цього суверенітету. Безпосередньо перед вторгненням російської армії фахівці з Інституту економіки та прогнозування НАН України започаткували проект для подальшого використання результатів дослідження SQT/SQA, як це сформульовано в згаданому документі IASQ WORKING

Paper-17 [14]. Раніше З. Новакова стверджувала, що за останні роки після Революції гідності українське суспільство пройшло через численні паралельні переходи, але ми поки що стикаємося з досить фрагментарною дискусією щодо реформ. Важливо було б включити цю дискусію в ширший соціально-економічний контекст суспільного життя в післяреволюційній Україні [8]. У післявоєнний час вони стануть ще більш актуальними. Аналіз З. Новакової був заснований на стимульованій Європейською комісією роботі, яка проклала шлях до створення Групи ЄК з підтримки України. Група експертів ЄС намагалася й намагається розробити і модернізувати відповідні інституційні налаштування в чотирьох вимірах, наприклад: модернізація фінансового сектору, зміцнення реформи верховенства права, розвиток соціального забезпечення і охорони здоров'я, а також усунення традиційних форм сильного забруднення⁵. Разом з тим можна зробити висновок, що існує брак застосування чіткої, всеохоплюючої теоретичної основи для всебічного розуміння цих налаштувань як взаємопов'язаних частин чотирьох вимірів системи соціальної якості. Слід поставити запитання, чи справді зовнішніх інвестицій достатньо для вирішення серйозних викликів, які особливо загострилися через вторгнення РФ.

У *International Journal of Social Quality*, в тематичному номері про країни ЦСЄ, є висновок щодо певної обмеженості в діяльності Європейської групи з підтримки України стосовно комплексного бачення України і важливі, поряд з наведеними рекомендаціями, цікаві приклади оновлення чотирьох суспільних вимірів з досвіду окремих країн, таких як Франція, Італія, у контексті їх національного суспільного розвитку і практики переходів. Важливим також мав би бути аналіз у контексті існуючих фундаментальних вимірів культурних цінностей, які домінують в Україні, що визначатиме можливості їх реалізації і забезпечення успішного повоєнного відновлення економіки і соціальної сфери в Україні [11].

Оновлення практичного інструментарію і поглиблення методологічних засад SQT і SQA зроблено в дослідженні про глобальні й регіональні виклики⁶. Використання вказаних матеріалів у практиці повоєнного відновлення в Україні на базі отриманих теоретичних і дослідницьких інструментів дозволить у реальному житті вдосконалити державну політику, спрямовану на застосування конфігурації матриці соціальної якості. Отже, існують можливості, по-перше, проаналізувати природу і перспективи інтеграції усіх чотирьох основних вимірів суспільного життя, по-друге, виявити перспективи для держав — членів ЄС та інших регіонів світу з тим, щоб, по-третє, порівняти отримані результати. Їх залежність

⁵ Support Group for Ukraine. Activity Report first 18 months. *European Commission*. October 2016. URL: <https://www.almendron.com/tribuna/wp-content/uploads/2017/04/20161028-report-sgua.pdf>

⁶ Глобальні та регіональні виклики та необхідність обґрунтованої концепції «соціального»

у такому разі може бути інституціоналізована для України з використанням пропозиції Європейської групи з підтримки України сприяти і забезпечувати ідіосинкратичний розвиток.

«Соціальну архітектуру якості» як вираження аналітичної структури, що наведена в робочому документі 17 (IASQ 2017), подано в таблиці.

Новизна SQT і SQA, отже, і їх аналітичної структури, полягає в застосуванні для аналізу змін у кожному з чотирьох вимірів і взаємних процесів між цими вимірами. Післявоєнній Україні доведеться впоратись із завданням відновлення в кожному з цих чотирьох вимірів. Почнемо з питання, як з соціально-економічної точки зору посилити поточні умовні чинники, що розрізняються за змістом у п'яти складових, які детально висвітлено в праці, присвяченій змісту соціальної якості [6], і які стосуються таких п'яти факторів:

- соціально-економічної безпеки (фінансових ресурсів, житлово-побутових умов, здоров'я і профілактики захворювань, роботи, освіти);
- соціальної згуртованості (загальної довіри, довіри до уряду, збройних сил, інституцій і громадських мереж, громадських організацій);
- соціальної інтеграції (громадянських прав, доступу до оплачуваної роботи, доступу до ринку праці, доступу до охорони здоров'я, житла і фінансових послуг, доступу до громадських мереж);

Аналітична структура або «архітектура соціальної якості»

Конституційні фактори	Фактори умов функціонування	Нормативні фактори
Особистісні й міжособистісні можливості + + непередбачувані обставини + суб'єктивний економічний досвід	Об'єктивні наслідки політичного, економічного і культурного процесів	Етика і ціннісні орієнтири
Особиста безпека, стійкість, соціальне визнання і самооцінка, можливості й самоефективність	Соціоекономічна безпека, соціальна згуртованість, соціальна інклюзія, соціальне розширення можливостей	Соціальна справедливість (справедливість), солідарність, рівна цінність, людська гідність
	<i>Додати</i>	
Екосвідомість	Екореальність	Екорівновага
	<i>Інструменти</i>	
Застосування профілів для кваліфікації змін конституційних факторів	Застосування індикаторів для розуміння змін умовних факторів	Застосування критеріїв для судження про результати зв'язку змін умовних і конституційних факторів

Джерело: [6].

- розширення соціальних можливостей (можливостей здобуття базових знань і використання комунікаційних систем, здатності брати участь у ринку праці, інституціях, політичних системах, приватних відносинах і відігравати відповідальну роль у щоденних обставинах);
- екореальності, яка потребує уточнення.

Індикатори соціальної якості орієнтуються на характер і зміни умовних факторів. Уперше це пояснили Девід Гордон [15] (щодо соціально-економічної безпеки), Іцхак Берман і Девід Філіпс [16] (щодо соціальної згуртованості), Лоран ван дер Маєсен і Алан Вокер [6, розділи 6, 7, 8 і 9] (щодо соціальної інтеграції) і Пітер Геррманн [17] (щодо соціального розширення прав і можливостей).

Війна, яка створює низку соціально-економічних/фінансових і соціально-політичних/правових викликів, лише проблематизує виконання вимог України щодо членства в ЄС. У довоєнних умовах Україна вже багато чого зробила [3; 5; 8; 11; 18—20]. У реальності це стосується, насамперед, досягнення стабільності інститутів, які просувають демократичні цінності, посилюють увагу до верховенства права, прав людини, поваги і захисту меншин. Водночас серйозний акцент зроблено на структурних реформах для подолання корупції, зменшення домінуючого впливу олігархів, зміцнення прав приватної власності для верств суспільства з середніми і нижчими рівнями доходів. Останнє передбачає посилення гнучкості ринку праці, що потребує подальшої реалізації. Наслідки нинішньої війни актуалізують усі ці теми в новому світлі не лише для України, а й для всіх країн Західної, Центральної та Східної Європи.

На макрорівні найвищим пріоритетом є соціально-економічне відновлення післявоєнної України за допомогою економічних ініціатив та інвестицій. При цьому зауважимо, що соціально-економічне відновлення має серйозний вплив на такі важливі складові політики соціальної якості, що мають політичний вимір, оскільки залежно від ситуації у економіці та динаміці її зростання формується довіра чи недовіра населення до влади.

У період 1996—2021 рр. показники темпів зростання ВВП і показники не задоволених своїм життям респондентів мали взаємообернену залежність (рис. 2). Якщо в повоєнний час відбуватиметься слабке за динамікою і характером розподілу доходів економічне зростання, то взаємообернена динаміка між економічним зростанням і рівнем задоволення життям відновиться, оскільки в часи війни вищезначений зв'язок не спостерігається, що є важливим для досягнення стабільності й довіри до влади.

У дослідженнях соціальної якості основна увага дотепер приділялася так званим умовним факторам та їх показникам. Нещодавно в дослідженні про шляхи розширення можливостей особистості Джудіт Вольф та Ірен Йонкер [21] у центр уваги поставили конституційні фактори, присвятивши свою працю питанню впливу позитивних чинників, які визначають якість повсякденного життя осіб, що втратили

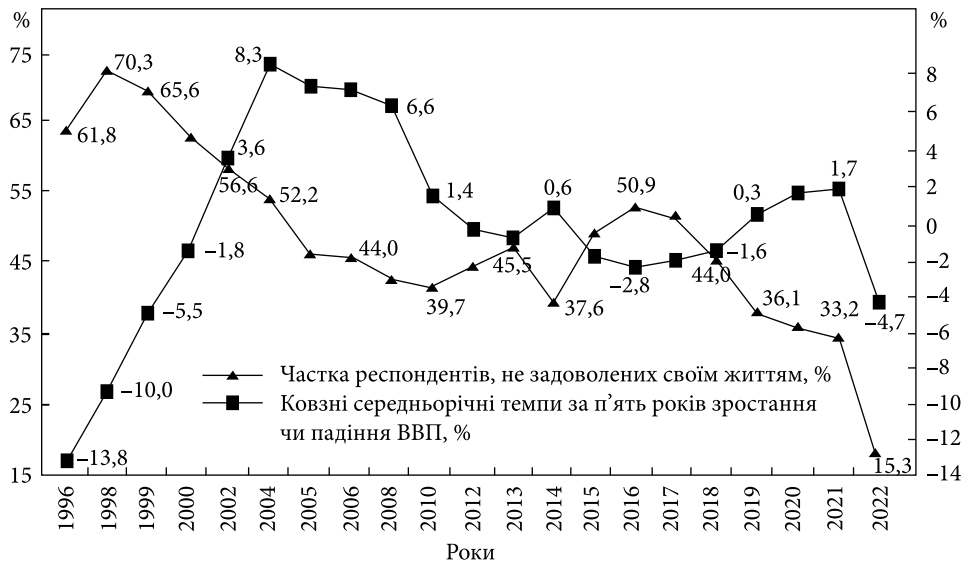

Рис. 2. Графічна інтерпретація (на підставі відповідей у 1996—2022 рр. на запитання «Якою мірою Ви задоволені своїм життям у цілому?» і в грудні 2022 р. — «Якою мірою Ви задоволені життям у Вашому населеному пункті?») динаміки співвідношення між населенням України, не задоволеним своїм життям (ліва шкала), і середньорічними темпами зростання ВВП (права шкала), %

Джерело: побудовано автором за: Українське суспільство: моніторинг соціальних змін: 30 років незалежності. 36. наукових праць. Київ, Інститут соціології НАН України, 2021. Вип. 8 (22). URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/monitoring-2021dlya-tipografii.pdf>; Дембіцький С. Громадська думка в Україні після 10 місяців війни: презентація. Соціологічний моніторинг «Українське суспільство» Київ, Інститут соціології НАН України, 2023. URL: https://kiis.com.ua/materials/pr/20230115_g/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BC%D0%BE%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B3%D1%83%2C%202022%20%E2%80%94%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D0%BB.pdf

контроль над своїм життям. Це є надзвичайно важливим як в умовах війни, так і в традиційному розумінні мирного часу, оскільки стосується центрального питання конституційних факторів, які тісно пов'язані з особистісним розвитком людини. Автори розвинули концепцію впливу конституційних факторів та їх діалектичних зв'язків з умовними факторами, що дозволило розробити практичний інструментарій розширення можливостей людського потенціалу [21] на матеріалах Нідерландів. Це дослідження є цікавим для українських реалій, оскільки в ньому розкрито питання, як пов'язаність соціально-економічних ініціатив з метою посилення факторів, що зміцнюють людський потенціал як суть конституційних факторів, визначає політико-правову стабільність і рівень довіри до влади. Також воно може бути корисним для українських підходів, які ми розвиваємо разом з нашими колегами з інших країн. Особливо це важливо в частині того, як пов'язати еконо-

мічне відновлення щодо умовних факторів і підвищення людського потенціалу в ситуації повоєнного відновлення. (Виокремленню так званих нормативних факторів соціальної якості для оцінювання стану справ та їх трансформації у чотирьох вимірах суспільного життя України буде присвячена наступна стаття.)

У післявоєнній Україні необхідно розвинути глибоке розуміння поняття якості. Визначення залежить від функціональних вимог, пов'язаних з процесами, що стосуються повсякденного життя громадян, відображаючи людські можливості та їхню функцію в гнучких конфігураціях людських стосунків, які постійно змінюються. Засновники теорії соціальної якості висунули гіпотезу про те, що нормативні чинники є результатами зв'язку між повсякденною реальністю та її етичними вимірами [6]. Такими нормативними факторами є:

- *соціальна справедливість* як специфіка суспільних відносин, що ґрунтується на існуючому характері соціально-економічної безпеки як результату втручання людини, що відображає її особисту (людську) безпеку;
- *солідарність* як специфічна характеристика суспільних відносин, заснована на існуючій природі соціальної згуртованості як результату людського втручання, що відображає соціальне визнання;
- *рівна цінність* як специфічна характеристика суспільних відносин, заснована на існуючій природі соціального залучення як результату людського втручання, підкріпленого соціальною чуйністю;
- *людська гідність* як специфічна характеристика суспільних відносин, заснована на існуючому характері соціального розширення прав і можливостей як результату людського втручання на основі їх особистої (людської) дієздатності;
- *екорівновага* в повсякденних обставинах, які повинні бути опрацьовані далі.

Ці п'ять факторів мають глобальне значення, за яким можна судити про природу соціальної якості в будь-яких повсякденних обставинах.

На макрорівні головні учасники мають визнати, що орієнтація лише на пріоритетне отримання прибутку в неоліберальному сенсі в післявоєнних обставинах підірве нинішню суспільно орієнтовану силу населення, яке заради перемоги змінило свої підходи до рівня життя, який задовольняє його на цей час, і виявляє підвищений рівень довіри до держави порівняно з довоєнним часом. Після війни економічні суб'єкти мають діяти під впливом раціональної поведінки і визнання неекономічних факторів, застосовуючи «архітектуру соціальної якості». Це означає, що відновлення України на засадах соціальної якості сприятиме оновленню чотирьох суспільних вимірів, які відповідають п'яти названим нормативним факторам, тоді як підхід, що базується на індивідуалістичному утилітаризмі як одній з чотирьох основних моделей мислення [22], фундаментально суперечить бажаному баченню основ теоретичних поглядів, необхідних для такого типу трансформації [23]. Деся-

тиліттям раніше Дейв Гордон продемонстрував негативні наслідки характерних неолібералізму поглядів для всіх нормативних факторів у своїй статті щодо соціально-економічної безпеки як першого умовного фактора [15]. Економічний підхід, заснований переважно на індивідуалістичному утилітаризмі, перешкоджає будь-якій серйозній політиці, за допомогою якої можна впоратися в тому числі із змінами клімату, забрудненням і зменшенням біорізноманіття. Стосовно сучасної України ми погоджуємося з Л. Метре, С. Стінером і М. Гарінгом [24], що інструменти соціальної якості підходять до визнання природи її соціального контексту. Ключовим завданням тут є переосмислення суспільного договору в напрямі від зникнення загроз воєнної агресії до реалізації суспільного договору, пов'язаного з післявоєнним відновленням соціально-економічного простору, його перебудовою і подальшим розвитком в умовах нової післявоєнної ситуації і зміни ролей глобальних акторів.

Принципи соціально-економічного розвитку, в якому ендогенна соціалізація виступає фактором економічного зростання, вже розглядалася раніше [25]. Сьогодні необхідно оцінити руйнівні наслідки з точки зору соціальної якості повсякденного життя українців унаслідок війни, розпочатої у лютому 2022 р., а також процеси вторинної соціалізації. У свою чергу, соціалізація і соціальна якість — інструменти політики соціально-економічного розвитку, отже, виходимо із співвідношення соціально-економічної/фінансової і соціокультурної/соціальної сфер, яке не дістало відображення в поточних процесах, а також нової суспільно-політичної/правової сфери.

На думку І. Артеменка, наприклад, в Україні великі компанії відіграють дуже негативну роль, зокрема, у процесі дотримання економічної етики. Маючи надприбутки, вони необґрунтовано підвищують суспільні стандарти і поглиблюють диференціацію населення [26]. Така практика, у свою чергу, підриває державну політику і негативно впливає на економічне зростання, оскільки використовує ресурси, які можна задіяти для інвестування в економіку. Крім того, вона суперечить усьому підходу політики якості соціальної сфери, і в умовах повоєнного відновлення її не можна допускати, оскільки це створить віртуальні маніпулятивні механізми перетворення ренти на квазіренту, що ще більше посилить розшарування суспільства. Запобігання таким процесам у післявоєнний період дасть підстави для розширення в політиці такої складової, як етико-економічна, що є надзвичайно важливою для післявоєнної відбудови. Таким чином, ідеї етичної складової і взаємопов'язаності етики і економіки повинні й можуть стати елементом соціальної якості в післявоєнний період. Водночас зміст економічної етики як складової політики соціальної якості в післявоєнний період має відповідати ідеології, сформульованій К. Хоманном і Ф. Бломе-Дрезом [27], згідно з якою рішення щодо максимізації прибутку і задоволення суспільних потреб слід приймати на основі компромісу, коли поточна споживча орієнтація

в майбутньому зміниться на підвищення рівня задоволеності потреб. Це є тим більш важливим, оскільки серед базових культурних особливостей українського суспільства, згідно з підходом Г. Хофстеде, в Україні домінує довгострокова орієнтація («LTO wvs — довгострокова орієнтація» проти короткострокової орієнтації), яка заохочує до чеснот, орієнтованих на майбутні досягнення наполегливості й ощадливості, які включають і особистісний розвиток, і відповідні зміни [28].

В умовах післявоєнного відновлення і повоєнної реконструкції соціально-економічного простору життя, з урахуванням того, що внаслідок бойових дій населення й бізнес суттєво постраждали, у настроях людей серед поточних орієнтацій має домінувати в першу чергу максимальне задоволення суспільних потреб. У настроях бізнесу за умов крайньої збитковості має превалювати орієнтація на максимізацію капіталізації прибутку і розширення виробничої діяльності, для якої виникає досить багато нових можливостей. Разом з тим соціологічні обстеження Київського міжнародного інституту соціології (КМІС), проведені після 10 місяців війни в Україні, засвідчили, що довгострокова орієнтація на базові культурні цінності у населення зберігається, оскільки після війни на запитання «Чи готові Ви терпіти матеріальні труднощі протягом трьох—п'яти років, якщо в результаті Україна стане процвітаючою країною і членом Європейського Союзу?», 58 % респондентів відповіли, що вони безумовно готові, і ще 39 % — скоріше готові⁷.

У разі таких настроїв населення і бізнесу є місце для суспільного договору, в якому взаємоузгоджуватимуться фактори, що визначатимуть можливості для реалізації окремих складових політики соціальної якості, де орієнтація на максимально можливий соціально-економічний розвиток, у тому числі й за певних обмежень у матеріальному становищі протягом доволі тривалого періоду часу в три—п'ять років за умови капіталізації прибутків на засадах входження до складу ЄС, сформує особливі умови для успіху політики соціальної якості. При цьому, як очікується, існуватиме можливість досягнення консенсусу, якщо такі фактори функціонування виступатимуть як єдність політичного, економічного і культурного процесів, коли політичний передбачатиме вступ до ЄС, економічний — динамічне зростання економіки при максимізації капіталізації прибутків і культурний — довгострокову орієнтацію на базову культурну цінність українського суспільства.

У подальших наших дослідженнях щодо використання практики політики соціальної якості ми розглянемо питання оцінки українського соціального простору у вимірі обумовлення складових соціальної якості під час війни і формування викликів його розвитку в повоєнний період.

⁷ Київський міжнародний інститут соціології. Прес-релізи та звіти. Яким українці бачать майбутнє України через 10 років і готовність терпіти матеріальні труднощі. Пресреліз підготовлений заступником директора КМІС Антоном Грушецьким. URL: <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1157&page=1>

ВИСНОВКИ

Рівень розвитку теоретичних засад політики соціальної якості й практичності в підходах до її застосування з використанням розвинутої системи індикаторів, що охоплюють сферу соціально-економічної безпеки, соціальну згуртованість, соціальну залученість і соціальні можливості шляхом використання підходів Міжнародної асоціації соціальної якості, що реалізується через державні регуляторні механізми, дозволяє стверджувати, що в умовах повоєнного відновлення і реконструкції економіки та соціальної сфери України можливим є досягнення суспільного консенсусу. Існування такого консенсусу буде необхідною умовою успішного переходу від війни до мирного розвитку. Достатність же умов досягатиметься політичною, економічною і культурною єдністю процесів соціалізації населення.

Автор висловлює подяку доктору Лорану ван дер Маєсену (Нідерланди), докторам економічних наук Вікторії Близнюк і Олені Никифороук, творча співпраця з якими дала змогу на основі в тому числі виконаних спільних досліджень підготувати цю статтю, що є прологом для подальших авторських досліджень, пов'язаних з оцінкою викликів і перспектив формування й використання політики соціальної якості в повоєнному відновленні економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Beck W., Maesen L.J.G. van der, Thomese F., Walker A. (Eds.). *Social Quality: A Vision for Europe*. The Hague. London, Boston, Kluwer Law International, 2001. 379 p.
2. Геєць В.М. Політико-економічні засади дослідження сучасного суспільства. *Економічна теорія*. 2015. № 3. С. 5—13. URL: http://etet.org.ua/docs/ET_15_3_05_uk.pdf
3. Heyets V. *Social Quality in a Transitive Society: The Role of the State*. *The International Journal of Social Quality*. 2019. Vol. 9. Iss. 1. P. 32—50. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2019.090103>
4. Смит А. Теория нравственных чувств. М., Республика, 1997. 353 с. URL: <https://dahliniversitymanagementinstitute.files.wordpress.com/2016/08/s-1997.pdf>
5. Maesen L.J.G. van der, Novakova Z., Ricceri M., Lin K., Heyets V., Corbett S. *Ideas and Reflections About the Application and Elaboration of the Social Quality Approach (Sqa) in Central and Eastern European countries: The Case of Ukraine. Working Paper 17* (fourth edition). Amsterdam. 2019. Dec 17. URL: <https://socialquality.org/wp-content/uploads/IASQ-Working-Paper-17-4.pdf>
6. Walker A., Maesen L.J.G. van der (Eds.). *Social Quality: From Theory to Indicators*. NY, Palgrave Macmillan, 2012. 322 p. <https://doi.org/10.1111/spol.12132>
7. Beck W., Maesen L.J.G. van der, Walker A. *The social quality of Europe*. Policy Press, 1998. 388 p. URL: <https://www.amazon.com/Social-Quality-Europe-Wolfgang-Beck/dp/1861341121>
8. Novakova Z. *Four Dimensions of Societal Transformation: an Introduction to the Problematique of Ukraine*. *International Journal of Social Quality*. 2017. Vol. 7. Iss. 2. P. 1—29. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2017.070202>

9. Maesen L.J.G. van der. Concluding Remarks. A “Social Quality Observatory” for Central and Eastern European Countries? *International Journal of Social Quality*. 2020. Vol. 10. Iss. 2. P. 113—138. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2020.100209>
10. Walker A. The War in Ukraine and the Social Quality Perspective. IASQ Declaration about Ukraine Invasion. *International Association on Social Quality*. March 2022. URL: <https://socialquality.org/about-iasq/ukraine-declaration/>
11. Novakova Z.R., Maesen L.J.G. van der. Editorial: A Thematic Issue about Central and Eastern European Societies. *International Journal of Social Quality*. 2020. Vol. 10. Iss. 2. P. VII—XXI. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2020.100202>
12. Ferge Z. European Integration and the Reform of Social Security in the Accession Countries. *European Journal of Social Quality*. 2001. Vol. 3. No. 1/2. P. 9—25. URL: <https://www.jstor.org/stable/23973657>
13. Juhász G. Exporting or Pulling Down? The European Social Model and Eastern Enlargement of the EU. *European Journal of Social Quality*. 2006. Vol. 6. No. 1. P. 82—108. URL: https://www.researchgate.net/profile/Gabor-Juhasz-3/publication/233624949_Exporting_or_Pulling_Down_The_European_Social_Model_and_Eastern_Enlargement_of_the_EU/links/56d867ce08aebabdb40bf45a/Exporting-or-Pulling-Down-The-European-Social-Model-and-Eastern-Enlargement-of-the-EU.pdf
14. Геєць В.М., Близнюк В.В., Никифорок О.І. Актуальні аспекти політики соціальної якості в постконфліктній економіці України. *Економіка України*. 2022. № 6. С. 3—22. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003>
15. Gordon D. Indicators of Social Quality: Applications in Fourteen European Countries. *European Journal of Social Quality*. 2005. Vol. 5. Iss. 1-2. P. 1—7. URL: <https://www.jstor.org/stable/23971886>
16. Berman Y., Phillips D. Social Cohesion. In: *Social Quality: From Theory to Indicators*. Maesen L.J.G. van der, Walker A. (Eds.). London, Palgrave Macmillan, 2012. P. 149—172. https://doi.org/10.1007/978-0-230-36109-6_7
17. Herrmann P. The Search for a Future Global Human Rights Agenda. *International Journal of Social Quality*. 2019. Vol. 9. Iss. 2. P. 58—66. URL: https://www.researchgate.net/publication/340366919_The_Search_for_a_Future_Global_Human_Rights_Agenda
18. Mlachila M., Tapsoba R., Tapsoba S. A Quest for Quality. *Finance & Development*. 2015. Vol. 52 (2). P. 14—17. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2015/06/pdf/mlachila.pdf>
19. Joint Staff Working document. Association Implementation Report on Ukraine. European Commission. Brussels, 14.11.2017 SWD(2017) 376 final. 17 p. URL: https://www.eas.europa.eu/sites/default/files/association_implementation_report_on_ukraine.pdf
20. Геєць В.М. Соціалізація і її успішність у моделі досягнення розвитку соціального світу. *Економічна теорія*. 2021. № 4. С. 5—40. <https://doi.org/10.15407/etet2021.04.005>
21. Wolf Judith R.L.M., Jonker I.E. Pathways to Empowerment: The Social Quality Approach as a Foundation for Person-Centered Interventions. *International Journal of Social Quality*. 2020. Vol. 10. Iss. 1. P. 29—56. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2020.100103>
22. Westbroek J., Nijhuis H., Maesen L.J.G. van der. Evolutionary Thermodynamics and Theory of Social Quality as Links between Physics, Biology, and the Human Sciences. *International Journal of Social Quality*. 2020. Vol. 10. Iss. 1. P. 57—86. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2020.100104>

23. Близнюк В.В. Інституційне забезпечення інклюзивності ринку праці України. *Економіка і прогнозування*. 2020. № 3. Р. 56—74. <https://doi.org/10.15407/eip2020.03.056>
24. Metre L.V., Steiner S.E., Haring M. Ukraine's internally displaced persons hold a key to peace. *Atlantic Council*. 2017. Oct 03. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/ukraine-s-internally-displaced-persons-hold-a-key-to-peace/>
25. Геєць В.М. Інституційна обумовленість ендогенізації економічного розвитку. *Журнал європейської економіки*. 2018. Т. 17. № 2. С. 155—166. URL: <http://jeej.wnu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1326>
26. Артеменко І.А., Артеменко А.В. Етична економія М.І. Туган-Барановського і економічна етика постсоціалістичного та світового господарства. У: М.І. Туган-Барановський: творча спадщина та сучасна економічна наука. Мат. міжн. наук.-практ. конф. до 150-річчя з дня народження М.І. Туган-Барановського (15—16 жовтня 2015 р.). Відп. ред. О.І. Давидов. Харків, ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2015. С. 302—310. URL: dspace.puet.edu.ua/bitstream/123456789/3058/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0.pdf
27. Хоманн К., Бломе-Дрез Ф. Экономическая этика и этика предпринимательства. Пер. с нем. С. Курбатовой, К. Костюка. URL: http://krotov.info/lib_sec/22_h/hom/an0.htm
28. Шестаковський О.П., Білоус Є.В. Базові культурні особливості українського суспільства і можливості їх використання для соціально-економічного розвитку. *Наук. доповідь за ред. О. Балакіревої*. Київ, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2015. 36 с. URL: <http://ief.org.ua/docs/sr/285.pdf>

Надійшла 30.03.2023

Підписана до друку 05.04.2023

REFERENCES

1. Beck W., Maesen L.J.G. van der, Thomese F., Walker A. (Eds.). *Social Quality: A Vision for Europe*. The Hague. London, Boston, Kluwer Law International, 2001.
2. Heiets V. Politico-economic foundations of research on the modern society. *Economic theory*, 2015, No. 3, pp. 5-13. URL: http://etet.org.ua/docs/ET_15_3_05_uk.pdf [in Ukrainian].
3. Heyets V. Social Quality in a Transitive Society: The Role of the State. *The International Journal of Social Quality*, 2019, Vol. 9, Iss. 1, pp. 32-50. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2019.090103>
4. Smith A. *The Theory of Moral Sentiments*. M., 1997. URL: <https://dahuniversitym.anagementinstitute.files.wordpress.com/2016/08/s-1997.pdf> [in Russian].
5. Maesen L.J.G. van der, Novakova Z., Ricceri M., Lin K., Heyets V., Corbett S. Ideas and Reflections About the Application and Elaboration of the Social Quality Approach (Sqa) in Central and Eastern European countries: The Case of Ukraine. *Working Paper 17* (fourth edition). Amsterdam, 2019, Dec 17. URL: <https://socialquality.org/wp-content/uploads/IASQ-Working-Paper-17-4.pdf>
6. Walker A., Maesen L.J.G. van der (Eds.). *Social Quality: From Theory to Indicators*. NY, Palgrave Macmillan, 2012. <https://doi.org/10.1111/spol.12132>
7. Beck W., Maesen L.J.G. van der, Walker A. *The social quality of Europe*. Policy Press, 1998. URL: <https://www.amazon.com/Social-Quality-Europe-Wolfgang-Beck/dp/1861341121>

8. Novakova Z. Four Dimensions of Societal Transformation: an Introduction to the Problematique of Ukraine. *International Journal of Social Quality*, 2017, Vol. 7, Iss. 2, pp. 1-29. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2017.070202>
9. Maesen L.J.G. van der. Concluding Remarks. A “Social Quality Observatory” for Central and Eastern European Countries? *International Journal of Social Quality*, 2020, Vol. 10, Iss. 2, pp. 113-138. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2020.100209>
10. Walker A. The War in Ukraine and the Social Quality Perspective. IASQ Declaration about Ukraine Invasion. *International Association on Social Quality*, March 2022. URL: <https://socialquality.org/about-iasq/ukraine-declaration/>
11. Novakova Z.R., Maesen L.J.G. van der. Editorial: A Thematic Issue about Central and Eastern European Societies. *International Journal of Social Quality*, 2020, Vol. 10, Iss. 2, pp. VII-XXI. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2020.100202>
12. Ferge Z. European Integration and the Reform of Social Security in the Accession Countries. *European Journal of Social Quality*, 2001, Vol. 3, No. 1/2, pp. 9-25. URL: <https://www.jstor.org/stable/23973657>
13. Juhász G. Exporting or Pulling Down? The European Social Model and Eastern Enlargement of the EU. *European Journal of Social Quality*, 2006, Vol. 6, No. 1, pp. 82-108. URL: https://www.researchgate.net/profile/Gabor-Juhasz-3/publication/233624949_Exporting_or_Pulling_Down_The_European_Social_Model_and_Eastern_Enlargement_of_the_EU/links/56d867ce08aebabdb40bf45a/Exporting-or-Pulling-Down-The-European-Social-Model-and-Eastern-Enlargement-of-the-EU.pdf
14. Heyets V., Blyzniuk V., Nykyforuk O. Topical aspects of social quality policy in the post-conflict economy of Ukraine. *Economy of Ukraine*, 2022, No. 6, pp. 3-22. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.06.003> [in Ukrainian].
15. Gordon D. Indicators of Social Quality: Applications in Fourteen European Countries. *European Journal of Social Quality*, 2005, Vol. 5, Iss. 1-2, pp. 1-7. URL: <https://www.jstor.org/stable/23971886>
16. Berman Y., Phillips D. Social Cohesion. In: *Social Quality: From Theory to Indicators*. Maesen L.J.G. van der, Walker A. (Eds.). London, Palgrave Macmillan, 2012, pp. 149-172. https://doi.org/10.1007/978-0-230-36109-6_7
17. Herrmann P. The Search for a Future Global Human Rights Agenda. *International Journal of Social Quality*, 2019, Vol. 9, Iss. 2, pp. 58-66. URL: https://www.researchgate.net/publication/340366919_The_Search_for_a_Future_Global_Human_Rights_Agenda
18. Mlachila M., Tapsoba R., Tapsoba S. A Quest for Quality. *Finance & Development*, 2015, Vol. 52 (2), pp. 14-17. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2015/06/pdf/mlachila.pdf>
19. Joint Staff Working document. Association Implementation Report on Ukraine. European Commission. Brussels, 14.11.2017 SWD (2017) 376 final. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/association_implementation_report_on_ukraine.pdf
20. Heyets V.M. Socialization and its success in the model of achieving the development of the social world. *Economic theory*, 2021, No. 4, pp. 5-40. <https://doi.org/10.15407/etet2021.04.005> [in Ukrainian].
21. Wolf Judith R.L.M., Jonker I.E. Pathways to Empowerment: The Social Quality Approach as a Foundation for Person-Centered Interventions. *International Journal of Social Quality*, 2020, Vol. 10, Iss. 1, pp. 29-56. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2020.100103>

22. Westbroek J., Nijhuis H., Maesen L.J.G. van der. Evolutionary Thermodynamics and Theory of Social Quality as Links between Physics, Biology, and the Human Sciences. *International Journal of Social Quality*, 2020, Vol. 10, Iss. 1, pp. 57-86. <https://doi.org/10.3167/IJSQ.2020.100104>
23. Blyzniuk V.V. Institutional support of the inclusiveness of Ukrainian labor market. *Economy and forecasting*, 2020, No. 3, pp. 56-74. <https://doi.org/10.15407/eip2020.03.056> [in Ukrainian].
24. Metre L.V., Steiner S.E., Haring M. Ukraine's internally displaced persons hold a key to peace. *Atlantic Council*, 2017, Oct 03. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/ukraine-s-internally-displaced-persons-hold-a-key-to-peace/>
25. Heyets V.M. Institutional conditionality of endogenization of economic development. *Journal of European Economy*, 2018, Vol. 17, No. 2, pp. 155-166. URL: <http://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1326> [in Ukrainian].
26. Artemenko I.A., Artemenko A.V. Ethical economy of M.I. Tugan-Baranovsky and economic ethics of post-socialist and world economy. In: M.I. Tugan-Baranovsky: scientific heritage and modern economic science. Proc. Int. Sci.-Pract. Conf. for the 150th anniversary of M.I. Tugan-Baranovsky (October 15–16, 2015). Ed. O.I. Davydov. Kharkiv, 2015, pp. 302-310. URL: <http://dSPACE.puet.edu.ua/bitstream/123456789/3058/1/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%ba%d0%b0.pdf> [in Ukrainian].
27. Homann K., Blome-Drees F. Economic and Business Ethics. URL: http://krotov.info/lib_sec/22_h/hom/an0.htm [in Russian].
28. Shestakovskiy O.P., Bilous Ye.V. Basic cultural features of Ukrainian society and the possibilities of their use for socio-economic development. Ed. O. Balakiryeva. Kyiv, 2015. URL: <http://ief.org.ua/docs/sr/285.pdf> [in Ukrainian].

Received on March 30, 2023

Signed for printing on April 5, 2023

Valeriy Heyets, Dr. Sci. (Econ.), Prof.,
Academician of the NAS of Ukraine,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
Editor-in-chief of “Economy of Ukraine” journal,
Director of the Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine
26, Panasa Myrnoho St., Kyiv, 01011, Ukraine

ON THE QUESTION OF THEORY AND PRACTICE OF SOCIAL QUALITY POLICY IN POST-WAR UKRAINE

The search for policy components and mechanisms for the post-war recovery and reconstruction of Ukraine's economy is relevant even when hostilities are still ongoing, because the world experience and the current conditions in the global economy point to the need for an early rethinking of the expected so-called “new normality”. For Ukraine, the latter has both endogenous and exogenous dimensions and in the post-war period will be largely determined — as regards population's life, the functioning of the state, the country's defense capabilities, and business activities — by the conditions of the Association Agreement between Ukraine and the EU. On the way to full membership, it will

consolidate society in the post-war period and will also play an organizing role in obtaining necessary financial resources. On these particular grounds, in view of Ukraine's future membership in the EU as the basis of internal and external policy in the spheres of economy and social policy for tackling the issues of post-war recovery and economic development, the need for use in Ukraine of the content, substance, mechanisms and indicators of social quality, which has been forming on the European continent since the end of the 20th century, is substantiated. The proposed principles of social quality policy as a modern integral mechanism for ensuring social stability are the result of joint developments of the Institute for Economics and Forecasting of the NAS of Ukraine and the International Association on Social Quality, which have been carried out over the past five years in accordance with the agreement on creative cooperation.

Keywords: *state policy; social quality; equality; trust; social dimensions; economic recovery; architecture; factors; mechanisms; challenges.*